

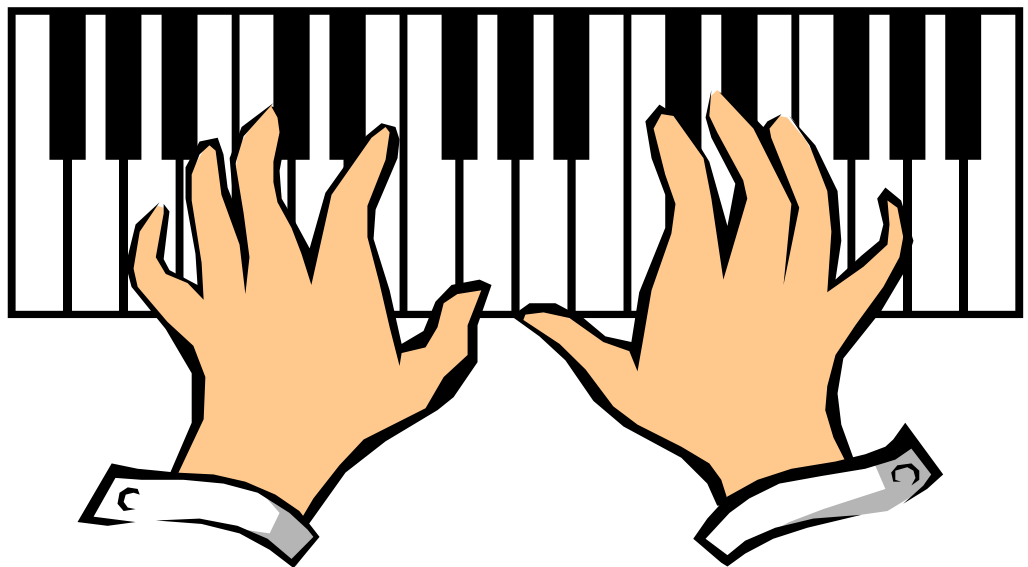
**O'zbekiston Respublikasi
Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
Z.M.Bobur nomli Andijon Davlat Universiteti**

**“ Pedagogika ” fakulteti
“Musiq va uni o'qitish metodikasi” kafedrası**

Alijanova Sevarabonuning

“Nota yozuvlari” mavzusida

KURS ISHI

Ilmiy raxbar:

Karimova M.

Andijon 2015

Mavzu: Nota yozuvlari

REJA :

Kirish.

- 1. Nota yozuvlari**
- 2. Nota cho'zimi**
- 3. Kalitlar.**
- 4. Notani uzaytiruvchi belgilar.**
- 5. Nota yozuvini qisqartiruvchi belgilar.**
- 6. Pauza va dinamik belgilar**

7.Xulosa.

8.Ilova .

9.Foydalanilgan adabiyotlar.

Kirish.

Yosh avlodni har tomonlama yetuk qilib tarbiyalashda, maktabda o`qitiladigan barcha fanlar qatori, nafosat tarbiyasining, tarkibiy qismi bo`lgan, musiqa madaniyati darslarini ahamiyati katta. Musiqa inson xis – tuyg`ularini, orzu – istaklarini o`ziga hos badiiy tilda ifoda etadi va bolaning hissiyotlariga faol ta'sir ko`rsatadi. Musiqa fani maktabda boshqa fanlarni o`zlashtirishga ham bevosita ta'sir ko`rsatadi.

Musiqa jonli san'at turi sifatida davr, hayot, tabiat va inson his – tuyg`ularini, orzu istaklarini aks ettiradi. Uni quvontiradi, o`ylantiradi va hayotdan ozuqa olishga xizmat qiladi. Milliy madaniyatimiz bobokaloni Abu Nosir Al-Forobiy aytganidek, «Bu fan tana sog`ligi uchun fodalidir». Bobomiz Shayx Sa'diy «Musiqa odam ruhining yo`ldoshidir» - degan edi.

Musiqa o`qitishning asosiy maqsadi - o`quvchilarga musiqa san'ati go`zallik qonunlari asosida o`rganish malakasini singdirish va ularga musiqa madaniyatini tarkib toptirishdir va umumiy ta'limning ahloqiy – estetik tarbiya berish tizimining ajralmas bir qismi bo`lib hisoblanadi.

Darsdan tashhari tashkil qilinadigan turli tadbirlar, tarbiyaviy soatlar, o`quvchilarni dun'yoharashini shakllantirishda ahamiyati katta.

Musiqa madaniyat ta'limining maqsadi quyidagilardan iborat.

- O`quvchilarda musiqaga ixlos uyg`otish va ularning musiqiy qobiliyatlarini ritm tuyg`usini o`stirish, musiqiy o`quv, xotira, diqqat va badiiy didni shakllantirish.
- O`quvchilarda milliy musiqa merosimizga va u orqali Ona – Vatanga muhabbat hissini tarbiyalash.
- O`quvchilarda badiiy ijodkorlik qobiliyatini o`stirish.
- O`quvchilarda guzallikni ko`ra bilish va hayotga guzallik olib kirish qobiliyatini rivojlantirish.

O`quvchilarning musiqiy ijodkorligini taassurotni boyitishda, tasavvurlarini kengaytirishda musiqa tinglash faoliyatini ahamiyati katta. Musiqa tinglash darsining boshidan oxirigacha amalga oshadi, chunki musiqa madaniyati darslarining barcha faoliyat turlari ( qo`shiq kuylash, musiqiy ritmik harakatlar bajarish, musiqa tinglash) musiqiy tovushlarda vujudga kelgan oxang vositasida ifodalanadi. Musiqa madaniyat darslari ukuvchilarni atrofdagi guzal narsalarni idrok eta olishga va ma'naviy dun'yoharashini shakllantirishga xizmat qiladi.

« Davlat Ta'lim standartlari» asosida barcha fanlar qatori musiqa fanidan ham dastur ishlab chiqildi. Yangi dastur mazmunida milliy musiqamiz merosidan to`laqonli

foydalanish, ommaviy xalq kuylari va qo'shiqlari, lapar, dostonlar va bugungi zamonaviy musiqa o'z aksini topgan. Dasturning bosh mavzusi « Musiqa va hayotdir» yil, chorak, dars mavzulari, umumiy mavzuga bo'ysinadi va mantiqan uzviy birlashib mazmunan bir butunlikni tashkil qiladi.

Bu dastur musiqa o'qituvchisidan ish mazmunini yangilashni talab qildi. Yangi dastur mazmunida dars o'tish uchun, musiqa o'qituvchisi o'zining musiqiy – nazariy bilimlarini takomillashtirishi lozim, chunki o'qituvchilarning musiqa darsiga bulgan qiziqishini o'stirishda yosh avlodni Vatanga muxabbat ruxida tarbiyalashda va ularni ma'naviyatli, ma'rifatli kilib voyaga etkazishda o'qituvchi etakchi bo'lib hisoblanadi.

Barchaga ma'lumki, har qanday san'atkor ham maktabda musiqa darsini olib borolmaydi. Musiqa o'qituvchisi bo'lish uchun o'z kasbiga va bolalarga mehr qo'ygan yuksak ma'naviyatli keng dunyoharashga ega bo'lgan shaxs bo'lmog'i lozim. U pedagogika, psixologiya, bolalar fiziologiyasining amaliy sohalarida chuqur bilimga ega bo'lmog'i lozim. Musiqa o'qituvchisining faoliyati miqyosi kengdir. Musiqa madaniyati darslari bilan birga u sinfdan tashkari musiqa tarbiyasi turlarini ham tashkil etishi va boshharishi lozim.

Maktabda sinfdan tashhari ochik tarbiyaviy soatlar o'tkazish, musiqa tarbiyasining ommaviy va to'garak shakllarini olib borishi, o'qituvchisi zimmasidadir. Bunga «Mustaqillik bayrami», «Bilimlar kuni», «O'qituvchilar kuni», «Konstitutsiya kuni», «Yangi yil», «Harbiylar kuni», «Boburxonlik», «Novoiyxonlik», « 8 – mart kuni», «Navruz bayrami», «Lola sayili», «Xotira kuni», bolalar shoirlari, san'atkorlar bilan uchrashuvlar kiradi.

Bugungi mustaqillik sharoitida ta'lim muammolarini hal qilishda musiqa o'qituvchisi zamon bilan xamnafas qadam tashlab yangi pedagogik texnologiyasi va axborot texnologiya malakalarini to'liq o'zlashtirish va shular asosida ta'lim - tarbiya jarayonini tashkil etmog'i lozim.

1.

Nota yozuvlari

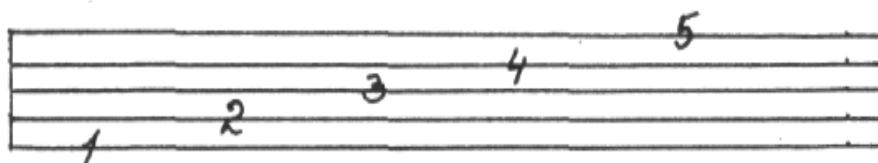
Nota lotincha So'z bo'lib belgi ma'nosini bildiradi.

Nota yozuvi deb tarixdan yuzaga kelgan maxsus belgi - notalar vositasida tovushlarni yozish sistemasiga aytiladi. Nota belgisi doirachalardan iborat. Tovushlarni cho'zimiga qarab

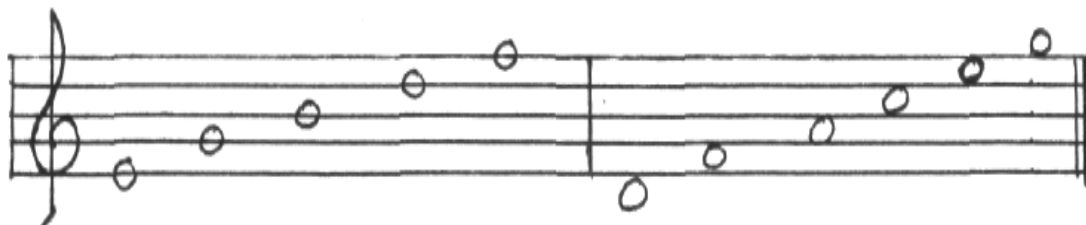
doirachalarni ichi bo'sh, bo'yalgan, tayoqcha (shtil'), tayoqchaga dumchalar, Gruppasiga esa qovurg'achalar qo'yiladi.

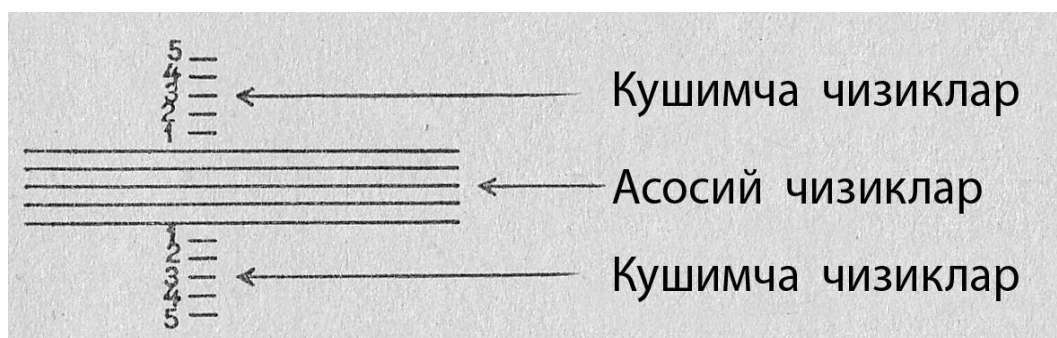
Tovushlarning balandligini aniqlash uchun notalar 5 ta parallel chiziqqa joylashtiriladi. Chiziqlar pastan yuqoriga qarab sanaladi. Nota yo'lini boshiga vertikal boshlang'ich chiziq qo'yiladi.

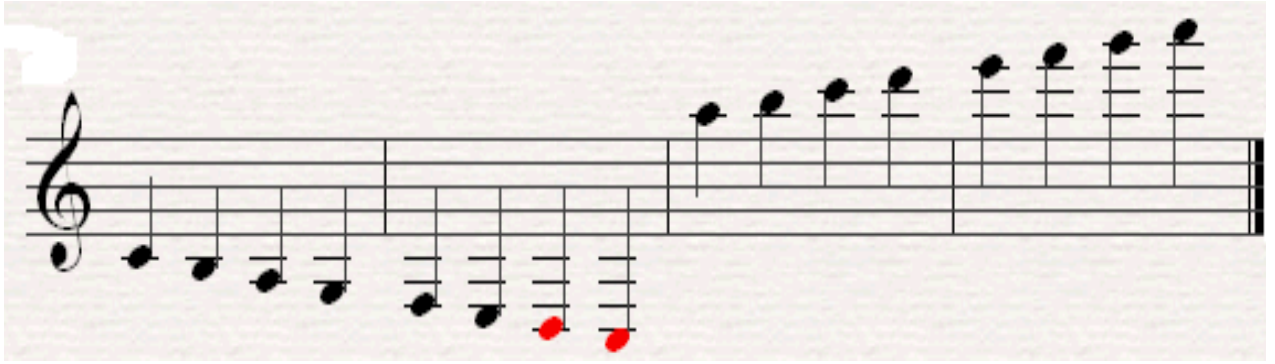

Notalar nota yo'lini ustiga, yo'liga, orasiga va pastiga yoziladi.

Asosiy chiziqlardan tashqari qo'shimcha chiziqlar ishlatiladi. Qo'shimcha chiziqlar asosiy chiziqlarni ostiga va ustiga qo'yiladi.

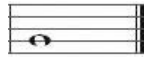

2

NOTA CHO'ZIMI

1) Eng katta cho'zimli tovush - butun

2) Butun cho'zimli tovushning ikki marta qisqargani- yarimtalik

3) Yarimtalikni ikki marta qisqargani - choraktalik

4) Chorakning ikki marta qisqargani - nimchorak

5) Nimchorakning ikki marta qisqargani - o'noltitalik

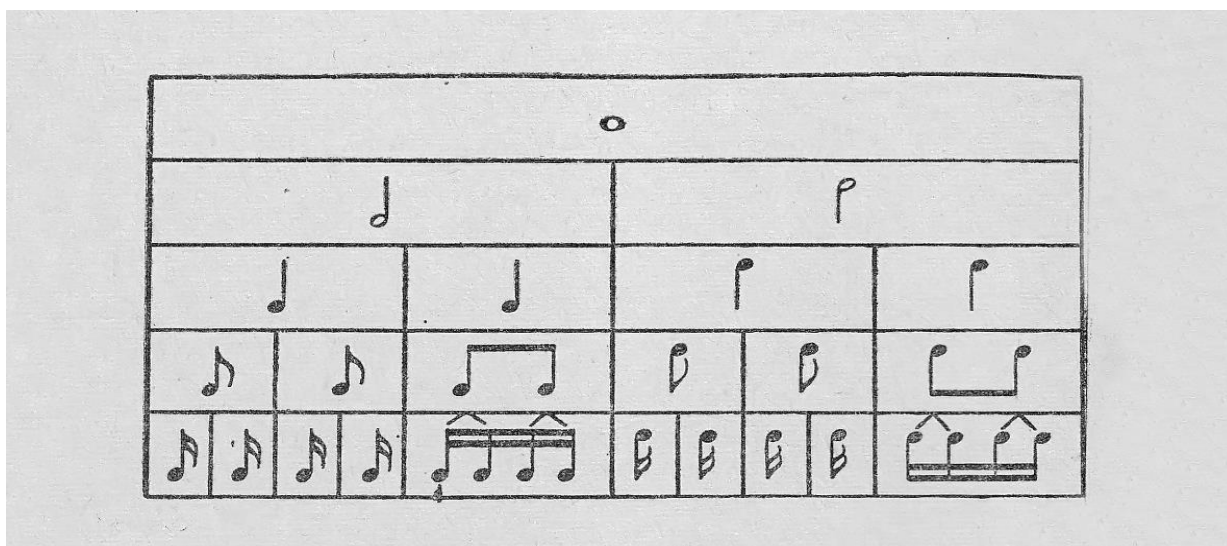
6) O'noltitalikning ikki marta qisqargani — o'ttizikkitalik

7) O'ttizikkitalikni ikki marta qisqargani- oltmishturtalik

Bulardan xam qisqa notalar kam ko'llaniladi. Shuningdek, butun cho'zimni ikki marta oshirib yoziladigan nota xam kam ishlatiladi.

3.

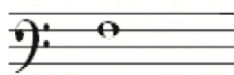
KALITLAR

Tovushlarning muayyan balandligi maxsus belgi bilan belgilanadi va bu belgi Kalit deb ataladi. Kalit nota yo'lini boshida asosiy chiziqlarga qo'yiladi. Ana shu chiziqda joylashgan nota tovush balandligini belgilaydi.

Xozirgi zamonga kelib uch xil kalit qo'llaniladi.

1) Skripka kaliti (sol kaliti)

2) Bas kaliti (fa kaliti)

3) Al't va Tenor kaliti (do kaliti)

Al't kaliti al't va trombon asboblari uchun ishlatilindi. Tenor kaliti fagot va trombon asboblari uchun ishlatilindi. Oldingi davrda kalitlar turi ko'p bulgan.

Do - soprano kaliti 1 - chiziq ustiga qo'yilgan. 2 - chi chiziqda messo soprano kaliti 5 - chi chiziqda Bariton kaliti joylashgan. Bular odam ovozi diapozoniga mos keladi va qo'shimcha chiziqlar ko'p bo'lgan.

4.

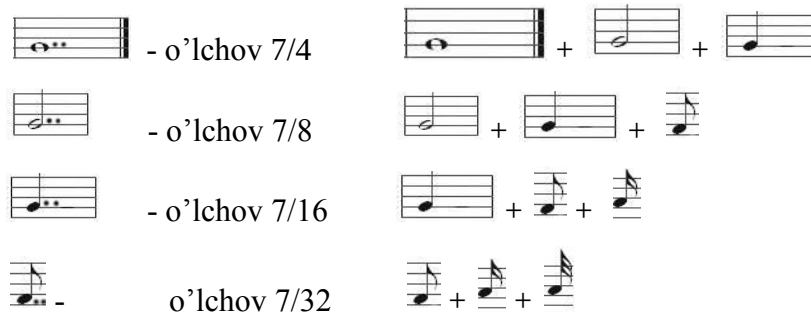
NOTANI UZAYTIRUVCHI BELGILAR

Nota yozuvida cho'zimlarni uzaytiruvchi qo'shimcha belgilar xam qo'llaniladi.

a) Nuqta - Tovush cho'zimini yarim baravar uzaytiradi.

b) Ikki nuqta - Tovush cho'zimini yarim baravar va uning asosiy cho'zimidan yana chorak baravar uzaytiradi.

v) Liga - yonma-yon turgan bir xil balandlikdagi nota cho'zimlarini birlashtiruvchi egri chiziq

g) Fermato - tovush cho'zimini vaqt bilan cheklanmagan uzayishini ko'rsatuvchi belgi. Fermato nota ustiga yoki ostiga qo'yiladi.

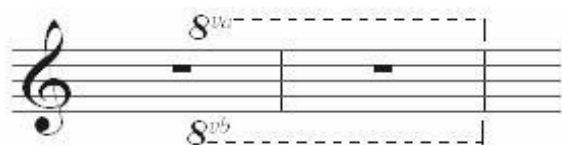

5.

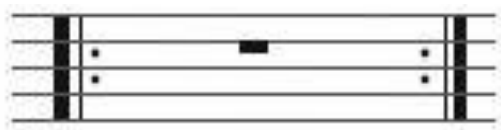
NOTA YOZUVINI QISQARTIRUVCHI BELGILAR

Nota yozuvini soddalashtirish uchun belgilar quyiladi.

a) Qo'shimcha chiziqlarni ko'paytirmaslik uchun asarni ma'lum qismiga bir oktava yuqoriga yoki pastga shu belgi qo'yiladi

b) Repriza. kuyni qismiga qo'yiladi.

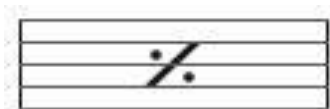

v) Vol'ta. Kuyni qaytarish qismini oxiriga qo'yiladi.

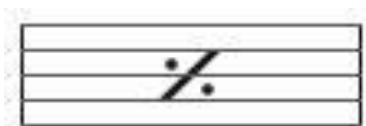

g) Uch qismli shaklda, uchinchi qism yozilmaydi, ikkinchi qismdan keyin boshiga o'tiladi. Do soro a1- fihe – ya'ni " boshidan oxiri so'zigacha " - oxiri esa fihe-degani - S - segna belgisi qaytarilish joylariga qo'yiladi.

d) Takt bir necha marta qaytarilsa qo'yiladi.

e) Takt orasida takrorlanish bo'lsa

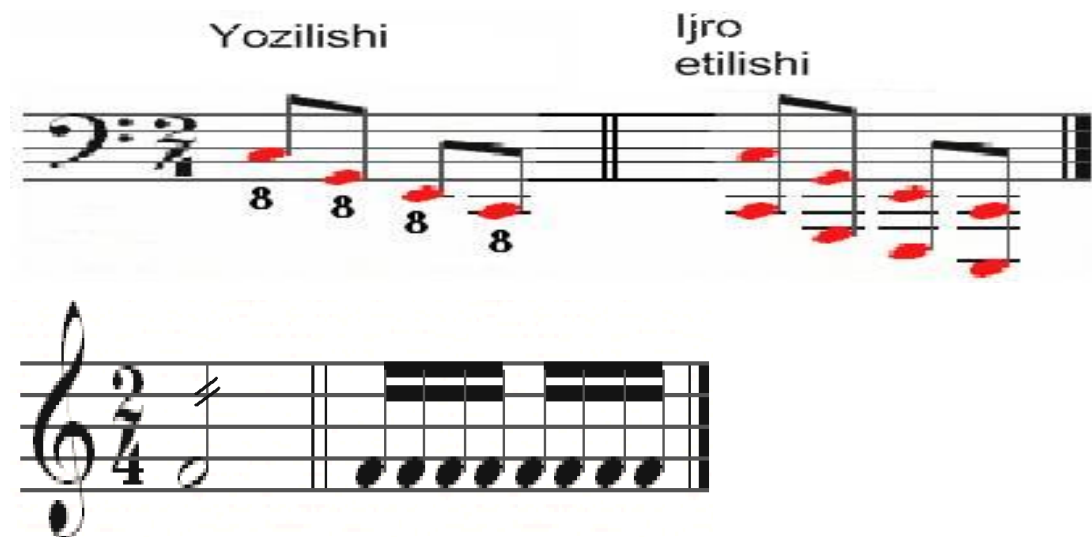

Yo) Takrorlanuvchi tovush akkord bo'lsa

tr

j) Tremolo

z) Oktavada ijro etilishi

6.

PAUZALAR

Tovush yangrashining vaqtincha to'xtalishi pauza deyiladi. Tovush cho'zimlari qanday o'lchansa, pauzalar davomiyligi xam shunday o'lchanadi.

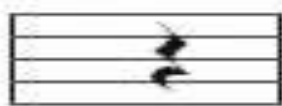
Butun nota cho'zimiga teng keladigan pauzaning yozilishi

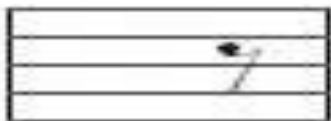
Yarimtalik nota - cho'zimiga teng keladigan pauzaning yozilishi

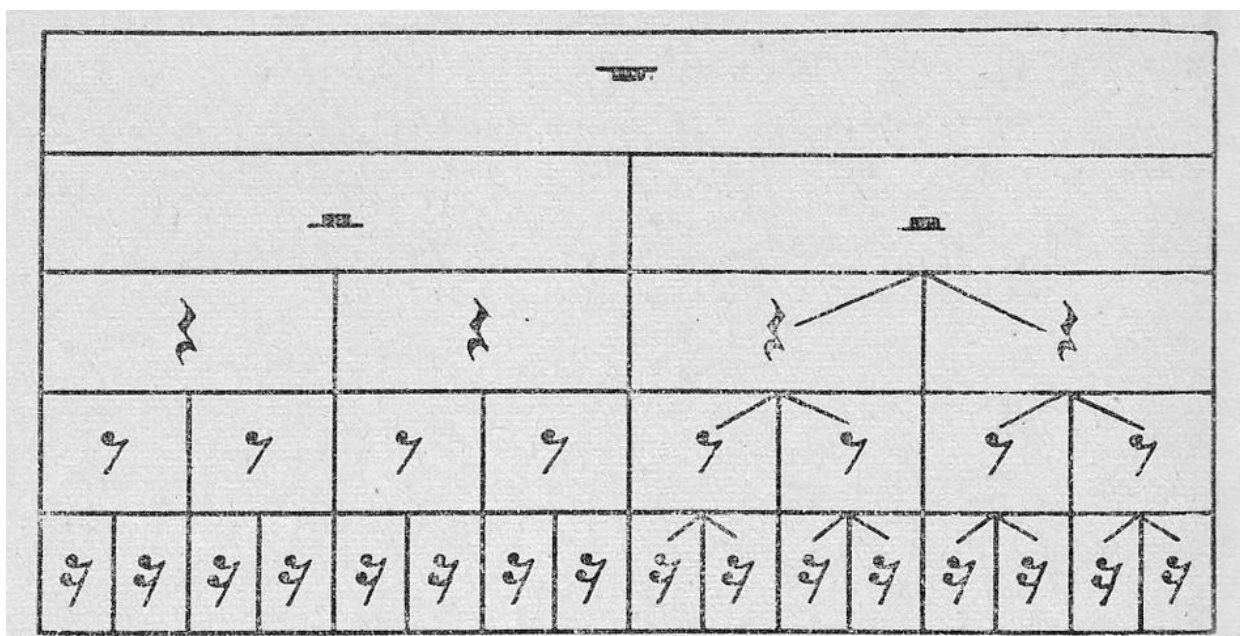
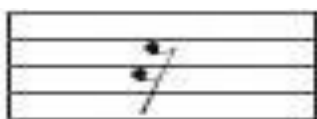
Choraktalik nota - cho'zimiga teng keladigan pauzaning yozilishi

Nimchoraktalik nota cho'zimiga teng keladigan pauzaning yozilishi

Un olktalik nota - cho'zimiga teng keladigan pauzaning yozilishi

Dinamik belgilar

Tovushlarni baland, o'rtacha baland yoki past Ijro e'tish mumkin. Musikaviy asarlarda shunday belgilar mavjudki ular xar bir asarni mayin yoki ko'pol kilishi mumkin. Masalan:

P - piano mayin, eshitilar – eshitilmas ijro etiladi.

F - forte ko'pol, baland ijro etiladi.

PP - juda past ijro etiladi.

FF - juda baland ijro etiladi.

> - diminuendo - asta pasaytirib ijro etiladi.

< -kreshendo -asta sekin balandlatib ijro etiladi.

mp - messo piano o'rtacha past ijro etiladi.

Mf - mtsso forte o'rtacha baland ijro etiladi.

7

X U L O S A

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki boshlang'ich sinf o'quvchilarini musiqaga qiziqitishda kompozitorlar ijodi uning asarlarini ahamiyati katta bo'ldi. Chunki O'zbek bolalar bastakorlari o'zinng hayotlarini bolalarga bag'ishlashgan. Ularning qo'shiqlari bolalar uchun qulaydir. Albatta boshlang'ich sinfda o'quvchilarga qo'shiqlar o'rgatilsa qo'shiq mazmuni orqali musiqa san'atiga mexr muhabbat, Vatanni sevishga, ota-onalarni xurmat qilishga, mehnatni, tabiatni sevishga, qadrlashga o'rganadilar. Albatta buning uchun taqviy rejaga kiritilgan qo'shiqlar, mavzu jixatdan xilma-xil bo'lib, o'quvchilarni yoshiga mos bo'lishi katta ahamiyatga egadir.

Nota lotincha So'z bo'lib belgi ma'nosini bildiradi.

Nota yozuvi deb tarixdan yuzaga kelgan maxsus belgi - notalar vositasida tovushlarni yozish sistemasiga aytiladi. Nota belgisi doirachalardan iborat. Tovushlarni cho'zimiga qarab doirachalarni ichi bo'sh, bo'yalgan, tayoqcha (shtil'), tayoqchaga dumchalar, Gruppasiga esa qovurg'achalar qo'yiladi.

Tovushlarning balandligini aniqlash uchun notalar 5 ta parallel chiziqqa joylashtiriladi. Chiziqlar pastan yuqoriga qarab sanaladi. Nota yo'lini boshiga vertikal boshlang'ich chiziq qo'yiladi

Tovushlarning muayyan balandligi maxsus belgi bilan belgilanadi va bu belgi Kalit deb ataladi. Kalit nota yo'lini boshida asosiy chiziqlarga qo'yiladi. Ana shu chiziqda joylashgan nota tovush balandligini belgilaydi.

Nota yozuvida cho'zimlarni **uzaytiruvchi** qo'shimcha belgilar xam qo'llaniladi.

a) Nuqta - Tovush cho'zimini yarim baravar uzaytiradi.

b) Ikki nuqta - Tovush cho'zimini yarim baravar va uning asosiy

v) Liga - yonma-yon turgan bir xil balandlikdagi nota cho'zimlarini birlashtiruvchi egri chiziq

g) Fermato - tovush cho'zimini vaqt bilan cheklanmagan uzayishini ko'rsatuvchi belgi.

Fermato nota ustiga yoki ostiga qo'yiladi.

Nota yozuvini **soddalashtirish** uchun belgilar quyiladi.

a) Qo'shimcha chiziqlarni ko'paytirmaslik uchun asarni ma'lum qismiga bir oktava yuqoriga yoki pastga shu belgi qo'yilad

b) Repriza. kuyni qismiga qo'yiladi.

v) Vol'ta. Kuyni qaytarish qismini oxiriga qo'yiladi.

g) Uch qismli shaklda, uchinchi qism yozilmaydi, ikkinchi qismdan keyin boshiga o'tiladi.

Do soro al- fihe – ya'ni " boshidan oxiri so'zigacha " - oxiri esa fihe-degani - S - segna belgisi qaytarilish joylariga qo'yiladi.

d) Takt bir necha marta qaytarilsa qo'yiladi.e) Takt orasida takrorlanish bo'lsa. Yo)

Takrorlanuvchi tovush akkord bo'lsa.

j) Tremolo. z) Oktavada ijro etilishi

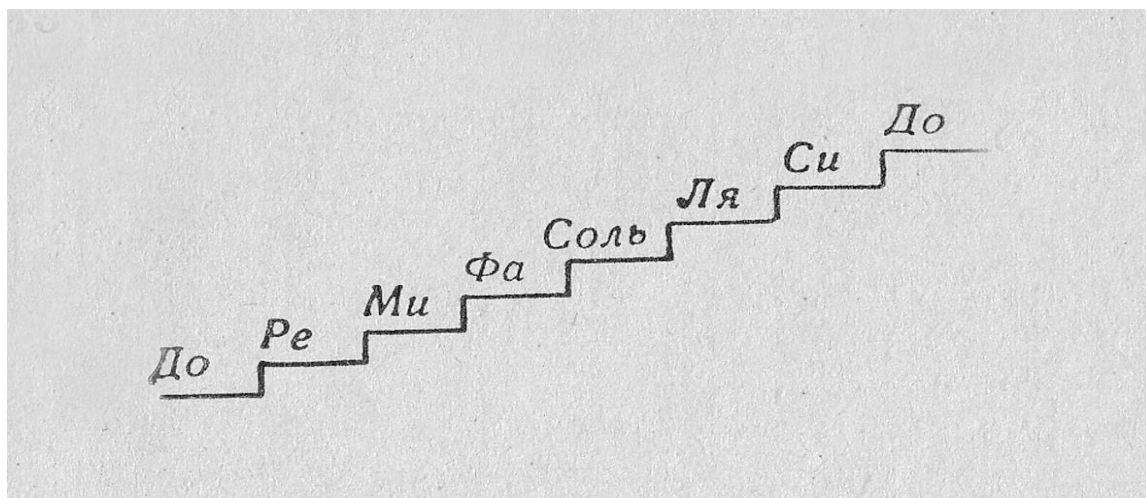
Tovush yangrashining vaqtincha to'xtalishi pauza deyiladi. Tovush cho'zimlari qanday o'lchansa, pauzalar davomiyligi xam shunday o'lchanadi.

Tovushlarni baland, o'rtacha baland yoki past Ijro e'tish mumkin. Musikaviy asarlarda shunday belgilar mavjudki ular xar bir asarni mayin yoki ko'pol kilishi mumkin.

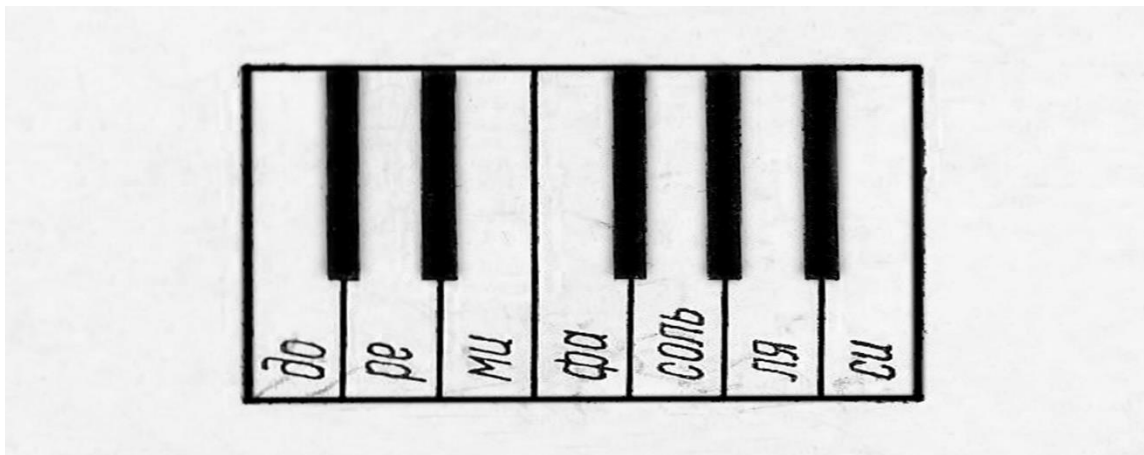
8

ILOVA

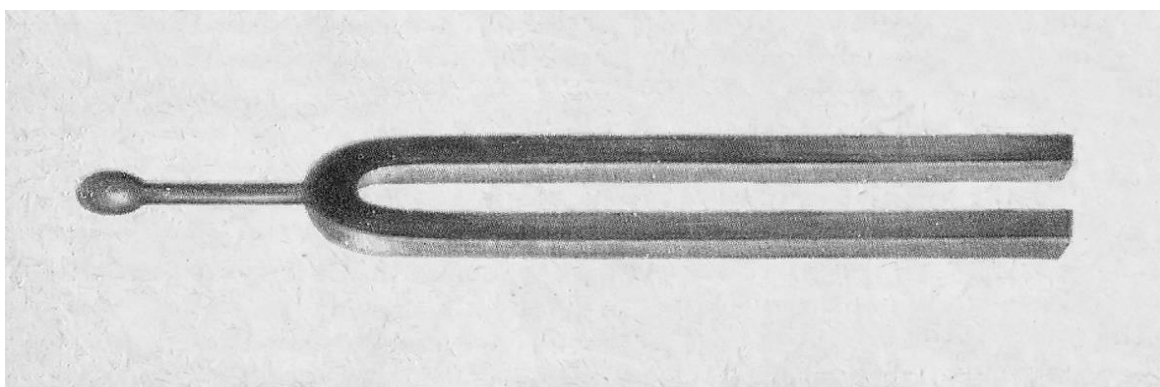
Tovushlar

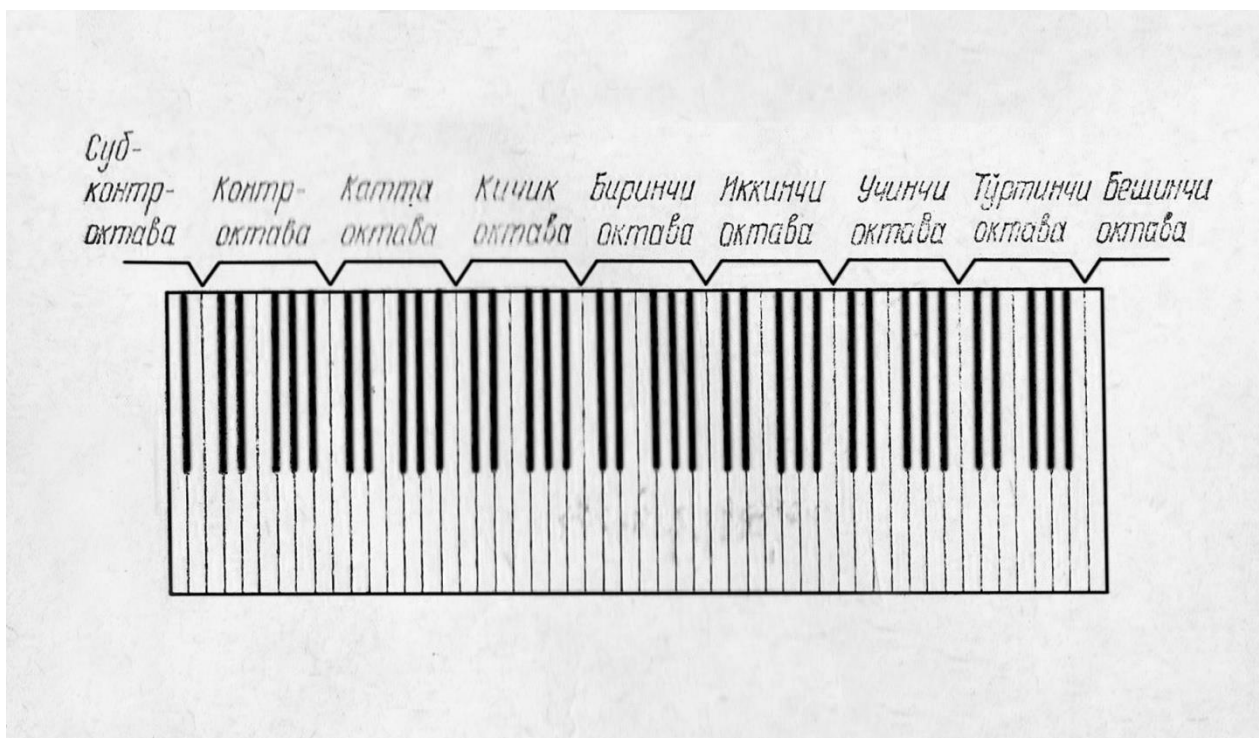
Butun va yarim tonlar.

Мусиқавий соз – камертон - лya товushi.

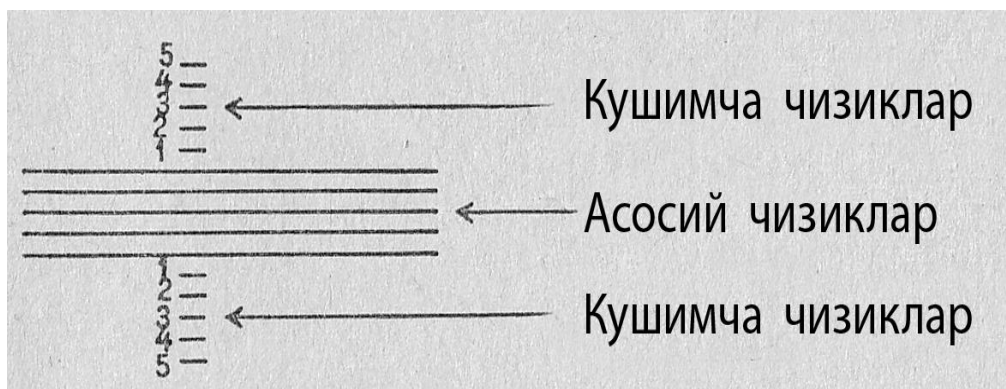
Klaviatura

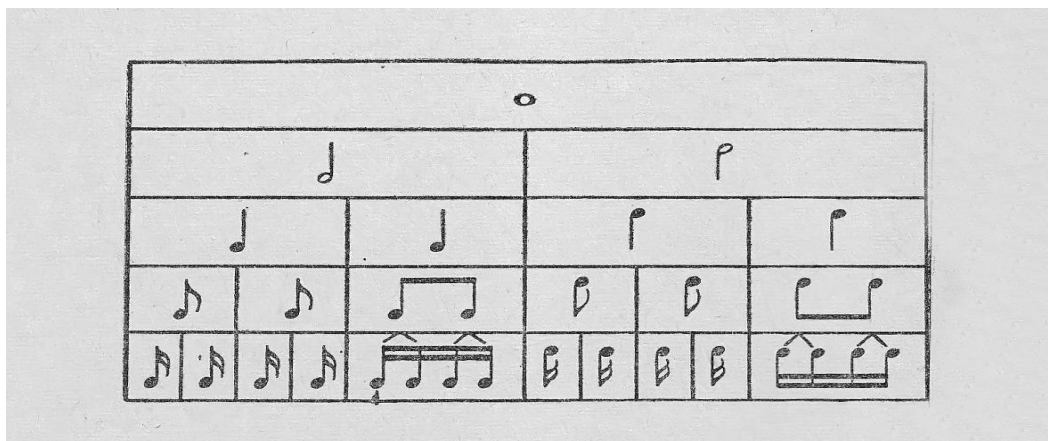
Аlтерасиya belgilari.

#	- диез
b	- бемоль
x	- дубль диез
bb	- дубль бемоль
q	- бекор

Nota yozish sistemasi

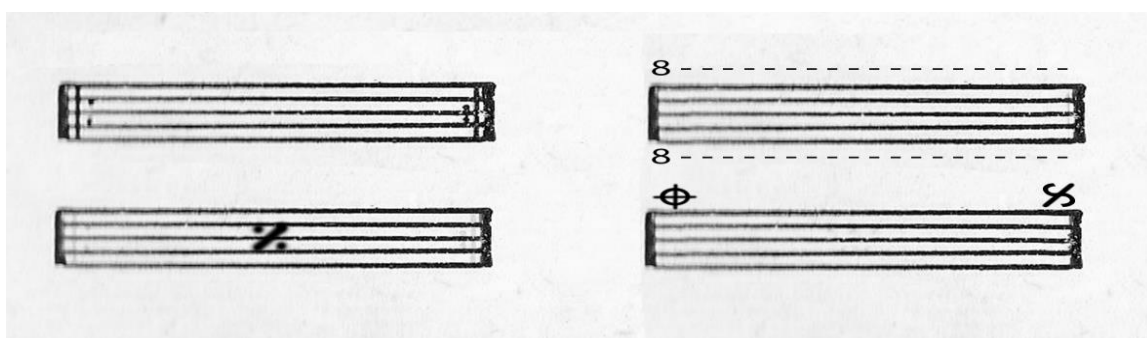
Nota cho'zimi

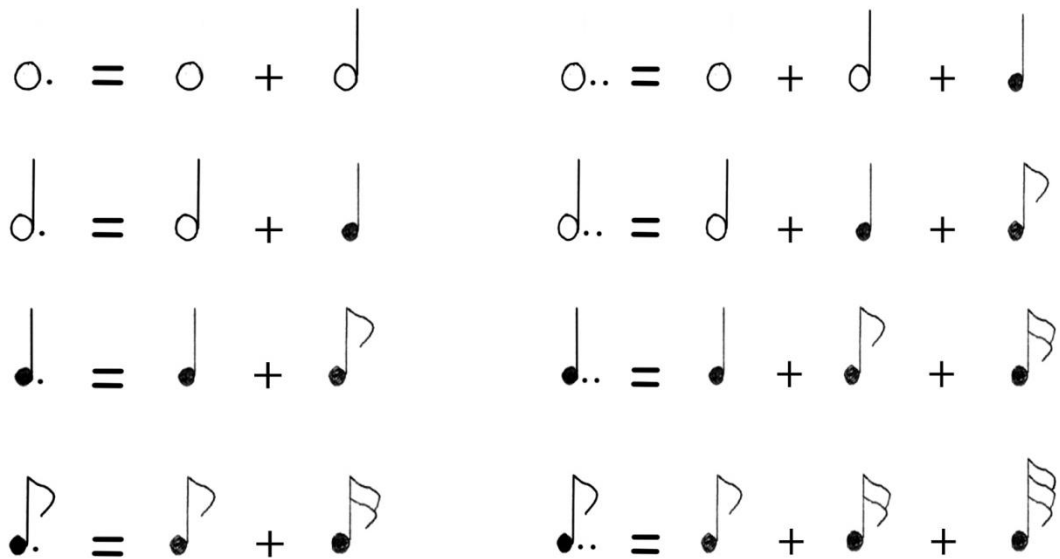
Kalitlar.

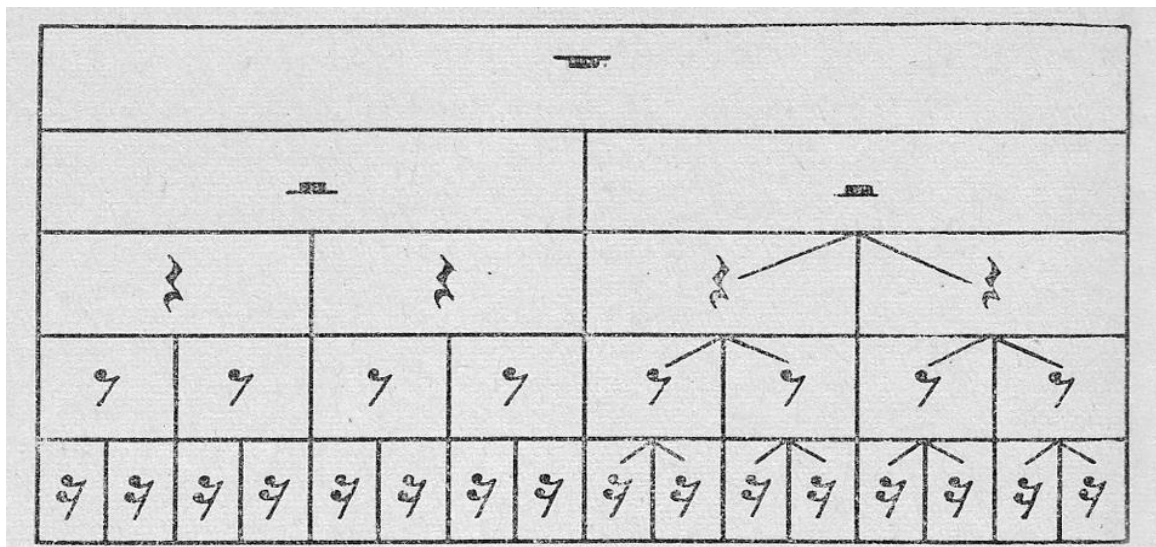
Notani qisqartiruvchi belgilar.

Notani uzaytiruvchi belgilar.

Pauzalar.

Dinamik belgilar

P - piano mayin, eshitarlar – eshitilmas ijro etiladi.

F - forte ko'pol, baland ijro etiladi.

PP - juda past ijro etiladi.

FF - juda baland ijro etiladi.

> - diminuendo - asta pasaytirib ijro etiladi.

< - kreshendo - asta sekin balandlatib ijro etiladi.

mp - messo piano o'rtacha past ijro etiladi.

Mf - mtsso forte o'rtacha baland ijro etiladi.

9

Foydalanilgan adabiyotlar.

- 1.H.Rahimov «Musika elementar nazariyasi bo'yicha mashq va vazifalar to'plami» T.,2006
- 2.O.Azimov “ Garmoniya ” darslik. Nazariy kurs. T., «Qatortol – Kamolot » nashriyoti 2000.
- 3.M.I.Roytershteyn «Основы теоретического музыкознания» М., «Асадема» nashriyoti 2003.
- 4.H.Rahimov «Garmoniya bo'yicha mashq va masalalar to'plami» T., «Alokachi» nashriyoti 2005.
- 5.Sami Aziz o'gli “Garmoniya ” T., Ozbekiston 2002.
- 6.www. Ziyo/ net
- 7.http/www//urairti//ru
- 8.Ibroximov O., YUnusov .“Solfedjio ” Darsligi T., 2004
9. O'zbekiston – Vatanim manim. III, IV kitob. Sharq .

T. 1999, 2000

10.M. Karimova “ Musika nazariyasi” uslubiy ro’llanma
2013 Andijon

11.M. Karimova “ Solfedjio ” uslubiy ro’llanma
2013 Andijon